

**УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ – ШТИП
ИНСТИТУТ ЗА ИСТОРИЈА И АРХЕОЛОГИЈА**

ISSN: 1857-7342

**ГОДИШЕН ЗБОРНИК
2011**

**ГОДИШЕН ЗБОРНИК
ИНСТИТУТ ЗА ИСТОРИЈА И АРХЕОЛОГИЈА**

Издавачки совет

д-р Саша Митрев
д-р Кирил Цацков
д-р Кирил Барбареев
д-р Зоранчо Малиниов
д-р Звонимир Николовски
д-р Трајче Нацев
м-р Александар Донски
м-р Оливер Цацков
м-р Верица Јосимовска

Редакциски одбор

д-р Кирил Цацков
д-р Зоранчо Малиниов
д-р Звонимир Николовски
д-р Трајче Нацев
м-р Александар Донски
м-р Оливер Цацков

Главен и одговорен уредник

д-р Кирил Цацков

Единица на Универзитетот
Институт за историја и археологија

Јазично уредување

Даница Гавриловска-Атанасовска
(македонски јазик)

Техничко уредување

Славе Димитров
Благој Михов

Печати

Печатница „Европа 92“ - Кочани
Тираж - 300 примероци

Редакција и администрација

Универзитет „Гоце Делчев“ - Штип
Институт за историја и археологија
ул. „Крсте Мисирков“ бб
п. факс 201, 2000 Штип
Р. Македонија

СОДРЖИНА

м-р Александар Донски ВОБЕД	7
д-р Тодор Чепреганов, д-р Ѓорѓи Чакарјаневски МАКЕДОНИЗМОТ ВО ВРЕМЕТО НА ЈОСИФ КОВАЧЕВ	9
д-р Кирил Цацков НЕОДМИНЛИВАТА ПЕДАГОШКА ДЕЈНОСТ НА ЈОСИФ КОВАЧЕВ ВО ШТИП И ВО ПРИЛЕП.....	17
д-р Ѓорѓи Малковски ПРОПАГАНДИТЕ НА БАЛКАНСКИТЕ ДРЖАВИ ВО ВРЕМЕТО НА ЈОСИФ КОВАЧЕВ.....	25
д-р Силвана Сидоровска-Чуповска ПРОСВЕТАТА ВО ШТИП ВО ВРЕМЕТО НА ПРЕРОДБАТА	31
д-р Александар Илиевски ПЕДАГОШКО-АНДРАГОШКАТА ДЕЈНОСТ НА ЈОСИФ КОВАЧЕВ.....	41
д-р Михајло Георгиевски ПРОСВЕТИТЕЛСКИТЕ ПОГЛЕДИ НА КРАТОВСКИОТ УЧИТЕЛ ДИМИТАР ПОП ЈОСИФОВИЧ, СОВРЕМЕНИК НА ЈОСИФ КОВАЧЕВ, ИЗНЕСЕНИ ВО НЕГОВИТЕ РАКОПИСИ ОД 1858 И 1869 ГОДИНА.....	51
м-р Дора Јурукова ЗНАЧЕЊЕТО НА ЈОСИФ КОВАЧЕВ ЗА УЧИТЕЛСКАТА ДЕЈНОСТ ВО МАКЕДОНИЈА	57
д-р Наташа Котлар-Трајкова МАКЕДОНСКОТО ПРАШАЊЕ И ПЕТКО РАЧОВ СЛАВЕЈКОВ	61
д-р Билјана Ристовска-Јосифовска ИСТОРИСКИТЕ ПРЕСЕЛБИ ОД МАКЕДОНИЈА ВО ОБЛАСТА ТУЗЛУК ВО БУГАРИЈА (втората половина на XIX и почетокот на XX век).....	67

проф. Трајче Мицески, спец. Роберт Конески, дипл.теолог ЕДУКАТИВНО-МЕНАџЕРСКО-ЛИДЕРСКИТЕ ОДЛИКИ НА ДИРЕКТОРОТ НА НАРОДНОТО УЧИЛИШТЕ ВО ПРИЛЕП (1874-1877) - ЈОСИФ КОВАЧЕВ.....	73
д-р Зоранчо Малинов ФОЛКЛОРНИ И ЕТНОГРАФСКИ МАТЕРИЈАЛИ ПУБЛИКУВАНИ ОД ШТИПЈАНИ КОН КРАЈОТ НА XIX ВЕК	85
д-р Снежана Јованова-Митковска НЕКОИ СОГЛЕДУВАЊА ЗА „ЗВУЧНАТА МЕТОДА“ НА КОВАЧЕВ	97
д-р Александар Трајановски НАРОДНООПШТИНСКИ И ПЕДАГОШКО-БОГОСЛОВСКИ УЧИЛИШТА ВО МАКЕДОНИЈА КОН СРЕДИНАТА НА XIX ВЕК (ПО ПРИМЕРОТ НА УЧИТЕЛСТВУВАЊЕТО НА ЈОСИФ КОВАЧЕВ, Д. МИЛАДИНОВ, СЛ. ДИНГОВА, К. ШАПКАРЕВ И ДРУГИ)	109
д-р Валентина Миронска-Христовска УЛОГАТА НА ЈОСИФ КОВАЧЕВ ВО МАКЕДОНСКАТА ПРОСВЕТНА ТРАДИЦИЈА	123
м-р Елена Јосимовска УЧИЛИШТАТА ВО ШТИП ПРЕД И ПО ЈОСИФ КОВАЧЕВ	133
м-р Ванѓа Димитријева ЈОСИФ КОВАЧЕВ И ЗНАЧЕЊЕТО НА НЕГОВАТА ЛИЧНОСТ ВО КУЛТУРНОТО ПОЛЕ НА МАКЕДОНИЈА.....	137
м-р Ирена Китанова ЕТИЧКО-ЕСТЕТСКИТЕ СЕГМЕНТИ ВО БУКВАРОТ НА ЈОСИФ КОВАЧЕВ.....	141
Донче Ефремов, Емилија Коруновска ЈОСИФ КОВАЧЕВ И НЕГОВОТО ВРЕМЕ.....	145
м-р Оливер Цацков ЈОСИФ КОВАЧЕВ - УЧЕНИК И УЧИТЕЛ.....	151

м-р Ленче Насев ПОГЛЕД КОН ЖИВОТОТ И ДЕЛНОСТА НА ЈОСИФ КОВАЧЕВ – ИСТАКНАТ МАКЕДОНСКИ ПЕДАГОГ И РЕФОРМАТОР ОД ШТИП	155
Иван Котев, Милена Цацкова ПРЕРОДБЕНСКОТО ДВИЖЕЊЕ ВО СТРУМИЦА И СТРУМИЧКО И УЛОГАТА И ЗНАЧЕЊЕТО НА АРСЕНИ КОСТЕНЦЕВ	163
м-р Верица Јосимовска ДЕЛАТА НА ЈОСИФ КОВАЧЕВ И ВРЕМЕТО ВО КОЕ ГИ СОЗДАВАШЕ	175
м-р Кире Филов РАЗВОЈОТ НА ПРОСВЕТНАТА ДЕЈНОСТ ВО ШТИП ПРЕД, ЗА ВРЕМЕ И ПО ЈОСИФ КОВАЧЕВ	179
Лидија Камчева ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ И НЕГОВОТО УЧИТЕЛСТВУВАЊЕ ВО ШТИП	185
м-р Марија Коцева ОБРАЗОВАНИЕТО ЗА УЧИТЕЛИ ПО ВТОРАТА СВЕТСКА ВОЈНА	191

ОБРАЗОВАНИЕТО ЗА УЧИТЕЛИ ПО ВТОРАТА СВЕТСКА ВОЈНА

Корените на образованието за учители во Штип почиваат во делото на штипјанецот Јосиф Ковачев уште пред повеќе од едно и пол столетие. Повеќе од 140 години јадрото на импулсите за растежот на хуманистичката мисија на македонското учителство зрачи од Штип и Штипско.

Тој континуитет постои до денешни дни, се разбира, со извесни успони и падови во зависност од историско-политичките услови што ги диктирало времето. Единствено по Втората светска војна може да се каже дека учителското образование доживеало повторен почеток во многу порелаксирана средина и со посилен интензитет од кога било со тенденција на растеж. Така, веднаш по пропаста на фашизмот, во ослободениот Штип започнува новиот карактер на образованието по македонски модел. Тоа претставувало голем напредок за штипското образование кое било пример за сите останати градови во Македонија.

Градот Штип на свој начин го симболизира македонското учителство во неговата најблагородна смисла.

Учителската школа „Гоце Делчев“ во Штип¹ е творба на македонскиот народ во годините на неговиот обновителен и градителен полет непосредно по Втората светска војна и по создавањето на македонската држава. Во моќен просветен, образовен и општокултурен фактор во Република Македонија израсна благодарение на домаќинството на градот Штип и на неговата поширока околина, коишто се карактеризираат со исклучително богати, многуслојни и инспиративни учителски традиции.²

Учителството во овој регион се напојува од благородните вротоци, чишто сокови проникнуваат дури до IX век, кога токму овдешните македонски Словени први на Балканот го примиле христијанството од светиот учител Методиј – пред да замине за Моравија, истовремено

1) Учителската школа во Штип (и во Битола) е отворена со Решение на Владата на НР Македонија, под број 24 од 30.7.1946 г.

2) Николовски, А. Придонесот на учителската школа „Гоце Делчев“ – Штип во просветата, образованието и културата на Република Македонија, Штип, 1999, 23.

примајќи ја и писменоста како највисока цивилизациска придобивка и како генијален концентрат на поранешните духовни процеси и веќе осознаени потреби на словенството.

Во столетијата на османлиското владеење во близината на Штип дејствувал прочуениот Злетовски просветно-културен центар со препишувачко-творечко жариште на „псалтири, триоди, октоиси, евангелија, паресиси, минеи, апостоли, патерици, житија, паренесиси“³ и други форми на средновековно литературно творештво.

Борбата за употреба на македонскиот јазик во училиштата и во богослужбата раѓа плејада истакнати културни дејци меѓу нив и видните народни учители Павле Грозданов, Михаил Ковачев, Димитар Белајана, Коце Шекеринов, Александар Живков, Атанас Чепреганов и др.⁴

Пиедесталот на штипското учителство сепак му припаѓа на Јосиф Ковачев (1839-1898) - основачот на првото класно, прво во Македонија педагошко-богословско училиште во 1869 г.⁵ Неговите европско-руски реформаторски идеи, демократизацијата, актуализацијата на програмските содржини, успешноста во оспособувањето на домашни современи учители, првите основоположнички теоретски дела со педагошка проблематика, претставуваат нов квалитет и ново збогатување на учителските традиции во Штип и Штипско.⁶

Се посодржајниот училиштен и воопшто просветен и културен живот, и пиететот на штипјани кои учителството го воздигнуваат преку новите маркантни учителски дејци, од рангот на Горче Петров, Мише Развигоров, Туше Делииванов, Даме Груев, Димитар Мирасчиев и др., кои со својата просветно-културна и револуционерна активност придонеле не само за растежот на учителските традиции, туку и за пројавата на учителскиот дух и на организациските способности на идеологот на македонското ослободително движење Гоце Делчев (1894-1896).⁷

Отворањето на Учителската школа во Штип, според тоа, имало логичен и далекусежен потег, чиешто историско значење се зголемува со хуманизмот, слободарството и творечкиот дух на нејзиниот патрон-Гоце Делчев (1872-1903). Така Учителската школа во Штип со името на својот

3) Апостолов, А, Манастирот „Св. Гаврил Лесновски“, 1997,104.

4) Донеv, Т., Развикоот на школството и просветата во Штип и Штипско, Штип, 1997,18-35.

5) Цветковски, Б., 100 години од првото Педагошко училиште во Штип, сп. „Историја“, Скопје, 1969, 21.

6) Кантарчиев, Р., цитираната книга, 107 и понатаму.

7) Донеv, Т. Развикоот на школството и просветата во Штип и Штипско, Штип, 1997, 45-47

патрон стана природен наследник не само на благородните учителски традиции на Штип и Штипско, туку и наследник на хуманистичките и слободарските идеали на големиот син на македонскиот народ, што во новосоздадената македонска држава можеа да се оживотворуваат со млади учители кои ќе ги красат морални, стручни, работни, интелектуални, естетски и јазични особини и способности, што ќе бидат личности кои со својата душевност и култура, ученољубивост и широкоградост, креативност и издржливост, и со својата свест за потребите на татковината, ќе бидат носители на промените и преобразбата на Македонија во модерна и духовно богата држава.

Со оглед на таквата состојба и пристојните напори за понатамошното реализирање на политиката за опфаќање на сите деца со задолжително осумгодишно образование, се јавила потреба од основање на ВПШ во Штип.

Врз објективните претпоставки и потреби, иницијативата и залагањето на Народниот одбор на Општина Штип наишла на полно разбирање пред Советот за просвета и култура на НРМ и пред Народното собрание на НРМ. Со Одлука бр.53 од 29 септември 1959 година од Народното собрание на НРМ се основа Вишата педагошка школа во Штип. Школата започнала со работа на 12 ноември 1959 година.

Тоа било време кога прокламираното уставно право и обврска за задолжително осумгодишно образование на сите граѓани на СФРЈ, засновано врз јасната прогресивна политика на Програмата на СКЈ, се изразуvalo во практиката во еден динамичен развој на училишната мрежа. Вековната потреба за образование, особено во Македонија, потребата од стручни кадри е незамислива без стручна оспособеност и општа елементарна култура. Таа се манифестирала во едно планско, а понекаде спонтано незапирливо настојување за ширење на мрежата на училиштата од прв степен, за надградување на недоволното четиригодишно образование, за доближување на училиштето и до најоддалечените места. За таквиот забразан развој на основното образование постоеле веќе и објективни материјални можности. За релативно краток временски период се постигнало многу, иако пред целосното реализирање на таквата наша политика стојат уште бројни нерешени прашања (материјални средства, простор, оддалеченост, превоз и сл.).

Изборот на првите наставници по конкурсот што го објави Матичниот одбор го изврши Советот за просвета и култура на НРМ, според постојните законски прописи за високото школство. Се избраа осум наставника во звањето предавач на виша школа и еден хонорарен во звањето професор

на виша школа.⁸

Вишата педагошка школа (ВПШ)⁹ ја започна својата работа во дел од просториите на бившата учителска школа. Решението, при недостаток на друга зграда имаше смисла само дотолку што на тој начин се обезбедуваше една нужна соработка меѓу две педагошки установи.

Натамошната еволуција на условите во основното школство се имплицираа константно и врз нејзината внатрешна организација. Студиозните оценки на перспективниот прилив на ученици во нижите одделенија на основните училишта рефлектираа неодложни потфати кон преориентација во физичкиот обеми образовното ниво на идните одделенски наставници, за да можат целосно да одговараат на современите образовни барања. Во контекстот на училишната реформа била и начелната насока за закривање на учителските школи, односно прераснување на вишите педагошки школи во педагошки академии како единствени институции за подготвување наставнички кадар за основното училиште. Во нивниот состав се конституира Отсекот за одделенска настава, кој започна со прием на студенти и изведување настава во учебната 1961/1962.

Во својата досегашна работа, Академијата во Штип била секогаш свртена кон барањата и потребите на општеството. Академијата како институција и нејзините стручни работници беа двигатели и носители на повеќе акции во креирањето на училишната и не само на училишната политика во својот регион. Настојувањата на Академијата за подигнување и усовршување на педагошко-стручното ниво на наставничкиот кадар и на унапредувањето на школството се видливи и тоа е една потврда на нејзината работа.

Меѓутоа, со Одлука на Универзитетската управа на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, од 13 јуни 1995 год. е основан Педагошки факултет во Штип. Факултетот на повисоко наставно-образовно и научноистражувачко ниво започна нова етапа во развојот на овие дејности, чии почетоци датираат од времето на формирањето на Вишата педагошка школа во 1959 година, односно Педагошката академија од 1961 година. До септември 2007 година, Педагошкиот факултет беше во составот на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“.

Од септември 2007 година, Педагошкиот факултет влезе во состав на новоформиранiot државен Универзитет „Гоце Делчев“ во Штип, со своето богато искуство во наставно-научната дејност.

8) Поп Ефтимов, Д. Раководство за учителите од долниот курс на основните училишта во Македонија за учебната 1944/1945, Скопје, 1945, 21.

9) Вишата педагошка школа, Монографија, Штип, 1959.

Овој незапирлив растеж на штипското образование останува со тенденција на изградба на кадри со научни потенцијали кои имаат капацитет да станат креатори на современото образование.